

Tümüyle
Yenilenmiş
Basım

C. W. CERAM
TANRILAR
MEZARLAR
ve
BİLGİNLER

— Arkeolojinin Romanı —

Remzi Kitabevi

*Kazıcının eşi belki de dünya tarihinin en ünlü mücevherini taşıyor:
Heinrich Schliemann'ın 1873'de Troya'da bulduğu Priamos Hazinesi'nin
en görkemli parçaları Sophie Schliemann'ın üzerinde.*

C . W . C E R A M

TANRILAR MEZARLAR

— VE —

BİLGİNLER

Arkeolojinin Romanı

Türkçesi

Hayrullah Örs

Yenilenmiş Basım

Remzi Kitabevi

TANRILAR, MEZARLAR VE BİLGİNLER / C. W. Ceram
Özgün adı: *Götter, Gräber und Gelehrte*

©1949 Rowohlt Verlag GmbH, Hamburg
©1967, 1972, 1999, 2011 Rowohlt Verlag GmbH,
Reinbek bei Hamburg

Telif hakkı ONK Ajans aracılığıyla
satın alınmıştır.

Her hakkı saklıdır.
Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yenilenmiş basımı hazırlayan: Ahmet Örs
Kapak: DPN

ISBN 978-975-14-1658-2

BİRİNCİ BASIM: 1969
ONUNCU BASIM: Şubat 2015

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705
Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Remzi Kitabevi A.Ş. basım tesisleri
100. Yıl Matbaacılar Sitesi, 196, Bağcılar-İstanbul
Sertifika no: 10648

YAZARIN ÖNSÖZÜ

BANA KALIRSA okuyucu bu kitaba ilk sayfasından başlamamalıdır. Çünkü bir yazar istediği kadar inandırıcı şeyler söylesin, hele bir kitabın adı böyle herkesin kuruluşuna ve can sıkıcılığına inandığı bir bilimin, arkeolojinin romanı olursa, son derece meraklı şeyler söyleyeceğine kolay kolay kimseyi inandırmaz, bunu bilirim.

Bence ilk olarak Mısır bölümündeki “Piramitler Kitabı” okunmalıdır. Böylelikle, en şüpheli okuyucunun bile konumuzu beğeneceğini ve önceden benimseyemediği düşünceleri bir yana atacağını umarım. Ama okuyucumdan, bunu yaptıktan sonra yeniden kitabın başına dönmesini, bu kez de birinci bölümü okumasını rica edeceğim; bunu yapması kendisi için yararlı olacaktır; çünkü en heyecan verici olayları anlamak da ancak planlı yoldan gitmekle olur.

Bu kitap bilimsel bir sav ile yazılmış değildir. Amacı sadece bir bilim dalındaki araştırmacıların meraklı, dramatik ve tümüyle insana özgü yönlerini göz önüne sermektir ve o bilim dalını yalnızca bu yoldan inceleme konusu yapmaktır. Bunun için de ara sıra konudan ayrılmaktan, kişisel düşüncelere ve günümüzle bağlantılara yer vermekten çekinilmemiştir. Böylelikle bilginlerin “bilimsel olmayan” diye niteleyecekleri bir kitap meydana geldi.

Kitabın böyle oluşu karşısında ileri süreceğim tek mazeret, bunu bile bile yaptığımdır. Çünkü başarılarında serüven ile incelemenin, romantik atılganlıklarla kendi kendine yeterliğin böyle birleştiği, dünyanın bütün çağlarını ve bütün uzaklıklarını kucaklayan bir bilimin yalnız meslek yapıtları içinde gömülü kalmış olduğunu görüyordum. Bilimsel değerleri ne kadar yüksek olursa olsun bu yayınlar “okunmak” için yazılmamışlardı. İşin asıl tuhafı, geçmişe yapılan bu keşif seferlerinin, heyecanlı serüvenler olarak ancak üç-dört kez ele alınmış olmasıdır. Bu çok gariptir, çünkü eğer serüveni düşünce ile eylemin bir karışımı olarak varsayarsak, bunlardan daha heyecanlı serüvenler bulmamız olanaksızdır.

Bu kitapta sayılardan ve inceden inceye tanımlamalardan kaçındım; ama arkeoloji bilimine karşı son derece büyük bir yükümlülüğüm vardır. Başka türlü de olabilir mi? Bu kitap onun olaylarının, onun yorulmak bilmezliğinin, hepsinden fazla da yalnız alçakgönüllülükleri yüzünden susan bilginlerinin bir övgüsünden başka nedir ki? Bütün bunlar anlatılmaktadır, çünkü onların yolundan gidilmeye değer. Arkeolojiye karşı bu yükümlülüğüm beni yapay gruplaştırmalardan ve yapay davranışlardan kaçınmaya zorladı. Arkeolojinin romanı, barok anlamında—gerçekle hiçbir zaman çelişmemekle birlikte— romantik olayları ve hayat öykülerini anlatan bir yapıttır.

Ama gerçekçi bir romandır da ve bu bakımdan da durumu, en kesin anlamda olarak şöyledir: Burada anlatılan her şey sadece —yalnız yazarın hayaliyle biraz süslenmiş olan— gerçeklere bağlı değil, aynı zamanda tam anlamıyla, gerçeklerin bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. (Bunlara yazarın hayali en ufak bir pay katmamıştır, katılan süsler bile zamanının tarihlerinden bize kalmıştır.)

Bununla birlikte, bu kitabı eline alacak uzmanın yanlışlar bulacağından kuş-kum yok. Örneğin, başlangıçta bana aşılması zor görünen bir engel, adların yazılışlarıydı. Çoğu zaman tek bir adın bir düzine ayrı ayrı yazılışı arasından birini seçmek zorunda kaldım. Sonunda, kitabın karakterine uygun olarak, hep en çok kullanılan biçimleri seçmeye karar verdim ve herhangi bir bilimsel ilkeye bağlı kalmadım. Eğer böyle yapmasaydım kitap yer yer anlaşılmaz hale gelecekti. Bu kararı almak, büyük Alman tarihçisi Eduard Meyer’in *İlkçağ Tarihi*’nde —bu kitap uzmanları için olmakla birlikte— aynı durumda kaldığını, sonunda da şunları söylediğini görünce kolay geldi bana: “Sonunda, işi tümüyle ilkesiz olarak yürütmekten başka çıkar yol bulamadım.” Olağanüstü bir tarihçinin bu kararına, böyle basit bir kitabın yazarı da uymak zorundadır.

Hiç kuşkusuz, olaylara bağlı yanlışlar da yapmışımdır. Ama sanırım ki dört özel bilimin uçsuz bucaksız malzemesini böyle ilk defa olarak bir genel bakışa sığdırmak isteyince bundan kaçınmak olanak dışıdır.

Yalnız arkeolojiye değil, aynı zamanda, bu kitapla kendi halinde bir örneğini daha vermek istediğim bir edebiyat dalına, daha doğrusu onun kurucusuna karşı da yükümlüyüm. Bildiğime göre, özel bir bilimin gelişmesini, zamanımızda yalnız polis romanlarına karşı gösterilen bir ilgiyle okunabilecek biçimde, ilk yazar, Amerikalı hekim Paul de Kruif olmuştur. De Kruif 1927 yılında, eğer bakteriyolojinin gelişmeleri doğru görülür ve doğru düzenlenirse bunda romana benzer birçok öge bulunacağını anlamıştı. Bundan başka da, eğer çalışma yöntemi açıklanırsa, bilginlerin de tutmuş oldukları, varsayımdan çözüme dek giden yoldan okuyucu da geçirilecek olursa, en çapraşık bilimsel sorunların bile kolay anlaşılır biçime getirilebileceğini de görmüştü. Bilginlerin de insan oluşlarından doğan yanlışlar, insan beyninin, insan gücünün yetersizliği ve dıştan gelen engelleyici etkiler yüzünden saptıkları dolambaçlı yollar ve çıkmazların baştan başa örülü olduğu bu dinamizm, o dramın korkunç bir heyecan uyandırabileceğini de bulmuştu. Böylece *Mikrop Avcıları* adlı kitabı meydana geldi. Yalnız, bakteriyoloji gibi soğuk bir adın yerine *Mikrop Avcıları* adının konması bile kitaba insanla ilgili bir biçim veriyor ve yeni bir edebiyat türünün “gerçeklerin romanları”nın programını çiziyordu.

Paul de Kruif’in bu denemesinden sonra şu ya da bu yazarın, bazen birkaçının birden, bu yeni yöntemi kullanmayı denemedikleri hemen hemen hiçbir bilim dalı kalmadı. Bunun çoğu zaman yalnızca o bilim dalının meraklısı olanlar tarafından yapılmış olması doğal görülmelidir. Ama bence hâlâ doğruluğunu koruyan bir eleştiri şudur: Bunların kitaplarında bilimle edebiyatın hangi oranlarda yer aldığı; “gerçeğin” ne denli, “romanın” ne denli ağır bastığı. Bana kalırsa bu tür kitaplardan, romanımsı öğeleri yalnız olayların sıralanmasından kazanan ve böylece “gerçek”e her zaman ön planda yer verenler en iyileridir.

Sanırım en iyi kitaplar, romansı öğelerini verilerin “düzeninden” kazanan ve böylelikle gerçeğe öncelik tanıyanlardır. Ben kitabımı bu kategoriye yaklaştırmaya çalıştım.

Son olarak, kendilerinden yardım gördüklerime burada teşekkür etmek isterim. Alman profesör Dr. Eugen von Mercklin, Dr. Carl Rathjens ve Dr. Franz Termer, bu kitabın taslaklarını —her biri kendi alanında— denetlemek inceliğinde bulunmuşlardır. Prof. Dr. Kurt Erdmann, Prof. Dr. Hartmut Schmökel ve Schliemann’ın biyografı Dr. Ernst Meyer daha sonra bazı önemli düzeltmeler yaptılar. Hepsi de bana yol göstermiş, her bakımdan beni desteklemiş, özellikle kaynaklar elde etmemi sağlamışlardır. (Bu bakımdan Münster’de Prof. Dr. Walter Hagemann’a da ayrıca teşekkür borçluyum.) Bütün bu bilginler bazı yanlışlarım üzerine dikkatimi çektiler, bu sayede de onları düzeltebildim. Kendilerine yalnız yardımları için değil, aynı zamanda, bilim dışına çıkan böyle bir kitaba karşı, bilim adamı olarak anlayış gösterdikleri için de teşekkür borçluyum. Çoğu zaman ağır olan çeviri işlerinin bir bölümünü üzerimden alan Edda Rönckendorff’la Erwin Duncker’e de teşekkür ederim.

C. W. C.
Kasım 1949

ÖZEL TEŞEKKÜR

BİLİM İNSANI, arkeolog Dr. Michael Siebler’e, kitabı uzman gözüyle elden geçirmesinden dolayı teşekkür borçluyum. Kendisi kalemini titizlikle kullanarak en önemli keşifleri ve son on yılların bilgilerini Ceram’ın metnine özenle işledi, uyarladı.

Onun gözden geçirme sırasında sergilediği hassas tutum, yazara olan saygısı ve engin uzmanlık bilgisi beni çok etkiledi. Michael Siebler’e aylar süren yoğun ve üretken işbirliği için teşekkürlerimi sunarım.

Hannelore Marek
Ocak 2008

TÜMÜYLE YENİLENEN BASIMIN ÖNSÖZÜ

C. W. CERAM takma adını kullanan Alman gazeteci, yazar Kurt Wilhelm Marek'in (1915-1972) 1945'te yazmaya başladığı *Tanrılar, Mezarlar ve Bilginler*'in ilk baskısı 1949 yılında Almanya'da yayınlandı. 1969 yılında da Remzi Kitabevi tarafından Hayrullah Örs'ün çevirisiyle Türkçeye kazandırıldı.

Eserin yazıldığı yıllarda bugün arkeoloji biliminin elinde bulunan birçok bilgiye henüz ulaşılammıştı. Dolayısıyla dünyanın dört bir yanında yapılan kazılarda ortaya çıkan önemli bilgilerin eksikliği, özellikle Meksika ve Hitit kültürlerine ilişkin verilerin eskidiği, Antikçağ yöneticilerinin ve sülalelerinin iktidar sürelerine ilişkin kronolojik tarihlerin değiştiği fark ediliyordu.

C. W. Ceram kendi sağlığında ulaşabildiği en yeni bilgileri eklemek üzere hazırlamış, bunlar kitabın 1999 yılında yayınlanan baskısına girmişti. Ancak yayınevi ve eserin vârisleri hızla gelişen arkeoloji biliminin ortaya çıkardığı son yeniliklerin de kitaba yansıtılması amacıyla eseri bir uzmana teslim ettiler. Kitap yeni bilgilerle donatılırken, bir yandan da yazarın konudan sapan, bilgiden çok varsayımaya dayanan uzun açıklamaları metinden çıkarıldı. Sonuçta eser, fotoğraflar ve çizimler de dahil baştan başa yenilendi.

Elinizde bulunan kitabın Türkçe son baskısı, tümüyle yenilenen 2011 Almanca versiyonu satır satır karşılaştırılarak hazırlandı. Alfabetik dizine ek olarak, özellikle arkeoloji öğrencilerinin yararlanması amacıyla, kapsamlı kaynakça da olduğu gibi aktarıldı. Nihayet C. W. Ceram'ın ölümünden çok kısa bir süre önce yazdığı otobiyografisi de kitabın sonuna eklendi ve eser, arkeolojiyi merak eden günümüz okurunun beklentilerini karşılayacak düzeye ulaştırıldı.

Remzi Kitabevi

“Ulusal sanat ve ulusal bilim yoktur. Her ikisi de, tüm üstün ve yüce değerler gibi, bütün dünyanın malıdır. Bunlar, geçmişten bize kalan ve bildiğimiz şeylere her zaman saygı duyularak, bütün yaşayanların, bağımsız karşılıklı etkileriyle geliştirilebilirler.”

GOETHE

“Kim kendi çağını tam olarak görmek isterse ona uzaktan bakmalıdır. Ne kadar mı uzaktan? Kolay: Kleopatra’nın burnunun seçilemeyeceği denli uzaktan.”

ORTEGA Y GASSET

İÇİNDEKİLER

I. HEYKELLER KİTABI, 13

Klasik Toprakta Prolog.....	15
Winckelmann ya da Bir Bilimin Doğuşu.....	21
Tarihin İzçileri.....	25
Bir Hazine Bulan Yoksul Çocuğun Öyküsü.....	31
Agamemnon'un Maskesi.....	41
Schliemann ve Bilim.....	46
Mykenai, Tiryns ve Bilinmeyenler Adası.....	51
Ariadne'nin İpliği.....	55

II. PİRAMİTLER KİTABI, 61

Bir Yenilgi Zafer Oluyor.....	63
Champollion ve Üç Dilli Taş.....	72
Bir Vatan Haini Hiyeroglifleri Çözüyor.....	81
“Kırk Yüzyıl, Bu Piramitlerin Üzerinden Size Bakıyor!”.....	92
Petrie ve Amenemhet'in Mezarı.....	105
“Krallar Vadisi”nde Soygunlar.....	116
Mumyalar.....	123
Howard Carter Tut-Enkh-Amun'u Buluyor.....	133
Altın Duvar.....	143

III. KULELER KİTABI, 157

Tevrat'ta Yazılıdır.....	159
Botta Ninive'yi Buluyor.....	162
Çivi Yazısının Okunuşu.....	167
Açık Bir Örnek.....	175
Nemrut Tepesi'nin Altındaki Saraylar.....	180
George Smith Saman Yığnında İğne Arıyor.....	196
Koldewey'e Ateş Açılıyor.....	206
Etemenanki — Babil Kulesi.....	212
Bin Yıllık Krallar ve Tufan.....	222

IV. MERDİVENLER KİTABI, 231

II. Montezuma'nın Hazinesi	233
Boynu Vurulan Kültür	241
Mr. Stephens Bir Kent Satın Alıyor	250
Perde Arkası.....	263
Boşaltılmış Kentlerin Gizemi.....	266
Kutsal Kuyu	273
Orman ve Lav Altında Merdivenler	284

V. HENÜZ YAZILMAMIŞ OLAN KİTAPLAR, 291

Eski Ülkelerde Yeni Araştırmalar	315
ZAMAN DİZİNLERİ	303
KAYNAKÇA	315
HARİTALAR	325
GENEL DİZİN	333
OTOBİYOGRAFİ	348

I. HEYKELLER KİTABI

“Nasıl bir mucize bu? Ey toprak, içilebilir kaynaklar için sana yalvardık; senin kucağın yukarıya, bize ne gönderdi? Uçurumların derinliklerinde hayat mı var? Lavların altında saklanmış bir yeni cins daha mı yaşıyor yoksa? Oradan kaçan geri mi dönüyor? Gelin ey Yunanlılar, Romalılar! Görün, eski Pompei yeniden doğuyor, Herkül’ün kenti bir kez daha kuruluyor!”

SCHILLER

“Limni Athena’sı”: Limni adalı göçmenler İ.Ö. 450 yıllarında Atina Akropolü’nde kentin tanrıçası Athena’nın bronz bir heykelini kutsadılar. O heykeli yapan, daha sonra “Athena Partenonu”ndaki altın ve fildişi heykelleri ve Dünyanın Yedi Harikası’ndan biri olan Olimpos Zeus’unu yaratan heykeltıraş Phidias idi.

1. BÖLÜM

Klasik Toprakta Prolog

SAKSONYA KRALI III. August'un kızı Maria Amalia Christine, 1738'de Dresden'deki saraydan ayrıldı ve her iki Sicilya Kralı Charles de Bourbon'la evlendi.

Canlı, sanat duygulu kraliçe, Napoli bahçeleri ve saraylarının geniş alanlarında araştırmadık köşe bucak bırakmadı. Buralarda, Vezüv'ün son patlayışından önce birtakım, rastlantı sonucu bulunan, birtakımı da d'Elboeuf Adası'ndaki bir generalin önyak olmasıyla yerden çıkarılmış olan heykeller ve kabartmalar gördü.

Bu torsoların güzelliklerine vurulan kraliçe, görkemli kocasını, yeni yapıtlar araştırmaya zorladı. Vezüv'ün Mayıs 1737'deki son patlayışından beri —bu patlamada dağın böğürleri yarılmış ve tepesinin bir bölümü havaya uçmuştu— bir buçuk yıldır, Napoli'nin mavi göğü altında uslu uslu durduğu için kral, kraliçenin dileğini yerine getirdi.

Kuşkusuz, d'Elboeuf'ün işi bıraktığı yerden araştırmayı sürdürmek ilk akla gelendi. Kral istihkâm birlikleri başkomutanı Cavaliere Rocco Gioacchino de Alcubierre ile bu işi konuştu. Bu İspanyol da işçiler, avadanlıklar ve barut getirtti. Büyük zorluklar vardı. Yanardağın püskürtülerinden taş gibi katı on beş metrelik bir kültenin üstesinden gelmek gerekti. D'Elboeuf'ün bulmuş olduğu bir kuyudan galeriler kazıldı ve lağım delikleri açıldı.

Sonunda bir an geldi ki kazma madene rastladı ve bu maden bir çan gibi çınladı. İlk bulunan şeyler, gerçek büyüklüklerinden çok iri tunç atların üç parçası oldu.

İşte ancak o zaman, yapılabilecek en akıllıca —aslında ilk andan beri yapılması gereken— işi yaptılar: Bir uzman getirttiler. Hümanist, krallık kitaplığının müdürü Marchese Don Marcello Venuti, bundan sonraki araştırmaları gözetti. Ardından üç mermer heykel, toga giymiş Romalılar, boyalı direkler ve bronzdan bir at gövdesi ortaya çıktı. Kralla kraliçe bunları izlemeye geldiler. Marchese kendini bir iple hendeklere sarkıttı ve bir merdiven buldu. Bunun biçiminden yapı konusunda vardığı sonucun doğruluğu 11 Aralık 1738'de anlaşıldı. Bu tarihte bir yazıt bulundu. Bunda Rufus adında birinin "Theatrum Herculense"yi kendi parasıyla yaptırmış olduğu yazılıydı.

Yere batmış bir kent böylece yeniden bulunmuş oldu. Bir yerde bir tiyatro varsa, orada kuşkusuz bir kent de vardı. Bir zamanlar d'Elboeuf, farkına bile varmadan, dosdoğru —oysa donmuş lavdan, istediği gibi kazabileceği başka sırtlar karşısında duruyordu— tiyatronun sahnesinin ortasına rastlamıştı. Bu sahne heykellerle doluydu. Başka bir yanda değil, ancak burada bu denli çok heykelin, sözün tam anlamıyla, üst üste yığılı bulunması olasıydı. Çünkü devrile devrile gelen dev lav dalgaları tiyatronun art duvarını, bol bol heykellerle süslü skene duvarını, sahneye devirmişti. Heykeller büyük bir gümbürtü ile buraya yıkılmış ve taştan gövdeler on yedi yüzyıllık uykularına yatmıştı.

Yazıt kentin adını veriyordu. Herculaneum.

LAV, yanardağın sıvı biçiminde çıkan her tür madenin karışmasından oluşmuş kütle, donarak, cam ve yeni kütlelere dönüşmüştür. Böyle bir örtünün yirmi metre altında Herculaneum yatmaktadır. Buna karşılık lapilli, küçük volkan taşları verimli bir kütle karışık olarak yanardağdan püskürülünce yağmur gibi yere iner, gevşek bir katman oluşturur ve daha hafif aletlerle kazılabilir. Pompei, böyle lapillerin altında ve kardeş kent gibi derine gömülmemiş olarak yatmaktaydı.

Tarihte ve insanların yaşamında sık sık olduğu gibi, önce işin gücüne gidildi ve en uzun yol en kısası sanıldı. Pompei'yi ortaya çıkarmaya yol açan ilk kürek vuruşu d'Elboeuf'ün kazıya başlamasından tam otuz beş yıl sonra oldu.

Kazı işini üstlenen Cavaliere Alcubierre buluntulardan hoşnut değildi. Charles de Bourbon kendi için, dünyada bir eşi bulunmayan bir müze kurabiliyordu; ama mühendisle kral, kazı alanını değiştirmeye ve bu kez körü körüne yerin kabuğuna sokulacaklarına, bilginlerin gösterdikleri ve “İşte eski kaynaklara göre Herkül'ün kentiyle aynı günde örtülmüş olan Pompei burada yatıyor!” dedikleri yerde işe başlamaya karar verdiler.

Bu kez olan tıpkı çocukların “ateş mi su mu” oyununa benzedi. Ama bu oyun, aranana eli yaklaşıncı “sıcak!” diye bağırarak yerde “yaş” diyen mızıkçı bir arkadaşla oynanıyordu. Bu işte, insanların yolunu şaşırtan kötü cinlerin yerini öç hırsı, define tutkusu ve sabırsızlık aldı.

1 Nisan 1748'de kazı başladı. Daha 6 Nisan'da ilk büyük ve görülmedik güzellikte duvar resmine rastlandı. 19 Nisan'da ilk ölüler bulundu. Yerde boylu boyuna uzanmış bir iskelet yatıyordu; hâlâ kavrıyormuşa benzeyen ellerinden altın ve gümüş paralar dökülmüştü.

Şimdi kazıyı sürdürecektik, düzenli çalışacak ve zaman kazandıracak sonuçlar çıkarmak için bulunanları değerlendirecek yerde, Pompei'nin tam orta yerine rastladıklarının farkına bile varmadan, kazdıkları hendekleri yeniden doldurdular ve başka bir yanda yeniden kazmaya başladılar.

Başka türlü de olur muydu ki? Kralla kraliçeyi harekete getiren yalnızca, bu alanda bilgisiz aydınları hayran bırakmıştı; (ama beri yanda kralın kendisi de pek öyle aydın biri değildi) Alcubierre'nin de akli fikri hep teknik bir sorunu yenmektiydi (Winckelmann sonraları kızarak, onun eski yapıtla ancak “ayın yengeçlerle” olduğu denli alışverişi olduğunu söylemişti.) Öteki ilgililerin hepsi de, “Kazmanın

altından bir kez daha altın ve gümüş çingırdarsa, belki de çabucak kazançlı bir iş yaparız”dan başka bir şey düşünmüyorlardı (6 Nisan’da kazı yapan yirmi dört kişiden on ikisi cezaevinden alınmaydı, geri kalanlar da pek az para alıyorlardı).

Amfitiyatronun izleyiciler bölümü bulundu. Fakat, heykel, altın ve mücevher bulamayınca başka bir yeri kazdılar. Dayansalardı hedeflerine ulaşacaklardı. Herculaneum kapısı yönünde bir villaya rastlandı. Nereden akla geldi bilinmez ama, tümüyle gerçeğe aykırı olarak, bunun Cicero’nun evi olduğu ileri sürüldü. (Böyle havadan savlar arkeolojinin tarihinde sık sık geçecektir, bunların içinde verimli olanlar da az değildir.) Bu villanın duvarlarında olağanüstü güzel freskler vardı. Bunları kesip çıkardılar ve kopya ettiler. Sonra villa tekrar gömüldü! Sonunda da, tam dört yıl, Civita (Eski Pompei) yönü bütünüyle gözden çıkarıldı. Yeniden Herculaneum’daki daha zengin kazıya döndüler. Orada o zamanlar için en ilgi çekici bir ilkçağ hazinesini de bulmadılar değil: Filozof Philodemos’un yararlanıldığı kitaplığın yer aldığı, bugün Villa de Papiri adı verilen villayı buldular.

Sonunda 1754’te Pompei’nin güney yönünde yeniden birkaç mezar ve eski duvarlar bulundu. O günden bugüne dek her iki kentte, pek az ara verilerek kazı yapıldı. Harika üstüne harikalar ortaya çıktı.

EĞER her iki kentin üzerine çöken belayı öğrenirsek bunların bulunuşunun klasisizm öncesi yüzyılına ne etki yaptığını da anlayabilir ve kavrayabiliriz.

İsa’nın doğumunun 79. yılı Ağustos ayında, daha önceleri de sık sık olduğu gibi Vezüv’ün patlayacağını anlatan ilk belirtiler görüldü. Fakat ayın 24’ünde, o zamana dek hiç görülmedik bir felaketin başladığı açıkça anlaşıldı.

Korkunç bir gök gürlemesi ile dağın tepesi yarıldı. Fıstık ağacı biçiminde bir duman gök kubbesine yayıldı. Gümbürtüler ve çakan şimşekler arasında bir taş ve kül yağmurudur boşandı, güneşi kararttı. Kuşlar havadan ölü düştüler, insanlar bağrışa çağrışa kaçıştılar, hayvanlar öteye beriye sokuldular, bu arada, gökten mi, yerden mi geldikleri bilinmeyen seller yolları bastı.

Her iki kent güneşli bir günün sabah çalışmalarına dalmıştı. Onların sonu iki türlü oldu. Küller, sel gibi bir yağmur ve lavdan oluşma bir çamur yığını Herculaneum’un üzerine yuvarlandı, caddelere ve sokaklara doldu, yükseldi, büyüdü, damları örttü, pencere ve kapılardan içeriye taşıdı, kenti, bir sünger suyun doldurduğu gibi doldurdu ve onu, çarçabuk kaçarak kurtulanların dışında ne varsa hepsi ile birlikte örttü.

Pompei’nin sonu başka türlü oldu. Buraya önünden kaçmaktan başka görünür çıkar yolu olmayan bir çamur seli gelmedi, önce hafif bir kül yağmuru başladı. İnsanın üzerinden silkeleyebileceği gibi bir kül yağmuru. Ardından lapilli yağdı, sonunda her biri birkaç kiloluk süngertaşı parçaları da araya karıştı. Ancak yavaş yavaş tehlikenin büyüklüğü ortaya çıktı ama o zaman da artık iş işten geçti. Kükürt buharları yere çöktü, bütün aralıklar ve deliklerden sızdı, gittikçe güç, daha güç soluk alabilen insanların yüzlerine sardıkları bezlerin altına doldu. Kurtulmak ve hava alabilmek için dışarı fırlarlarsa başlarına lapilliler öyle sıkı yağıyordu ki, dehşet içinde geri çekilmek zorunda kalıyorlardı. Ama daha evleri-

***Birçok dile çevrilmiş, milyonlarca okura
ulaşmış bir başyapıt... Heykelleri ve kuleleriyle,
piramitleri ve merdivenleriyle insanoğlunun
yarattığı ilk uygarlıkların destanı!***

Bu kitap, bilimin doğuşundan Troya'nın hazinelerine;
Mısır piramitleri ile mumyaların gizeminden
hiyeroglifin çözülüşü ve çiviyazısının okunuşuna;
Babil Kulesi ve Tufan'ın öyküsüne kadar
sayısız arkeolojik bulgunun bilimsel romanıdır.

Doğu Akdeniz'de Minoslular ve Yunan devletleri,
Nil Vadisi'ndeki imparatorluklar, Mezopotamya'da Sümer,
Babil, Asur krallıkları; öte yandan Aztekler ve Mayalar
birbirinden ilginç öyküleriyle bu yapıtta canlanıyor.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1658-2

9 789751 416582